

14. Римар М.В. Енергетичний менеджмент як інструмент реалізації стратегії сталого розвитку / М.В. Римар, Л.І. Максимів // Сталый розвиток – XXI століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2015 : [колективна монографія] / За наук. ред. проф. Є.В. Хлобистова. – Черкаси, 2015. – 538 с.
15. Харічков С.К. Інноваційна модель економіки України на засадах невиснажливого природогосподарювання та природозбереження / С.К. Харічков, В.І. Крутякова // Сталый розвиток – XXI століття: управління, технології, моделі : [колективна монографія] / За наук. ред. проф. Є.В. Хлобистова. – Черкаси : Чабаненко Ю.А., 2014. – 540 с.
16. Навчально-методичне забезпечення освіти для сталого розвитку / М. Клименко, Л. Клименко А. Прищеп, О. Брежицька // Нова пед. думка. – 2012. – С. 151–153.
17. Олефіренко О.В. Регіональна екологічна політика і проблеми національного розвитку / О.В. Олефіренко // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 2. – С. 333–340 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2011-2/doc/3/08.pdf>.
18. Варналій З.В. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : [монографія] / З.В. Варналій [та ін.]. – К. : НІСД, 2007. – 768 с.

Баштова М. А.

Институт экономики природопользования и устойчивого развития
Национальной академии наук Украины

ТРАНСФОРМАЦИОННЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Резюме

В статье приведена сущность понятия «региональная политика устойчивого развития», определены её основные задачи, раскрыты недостатки функционирования в Украине, осуществлен их анализ. Даны рекомендации по совершенствованию управления природопользованием и природосбережением на территории страны.

Ключевые слова: региональная политика, устойчивое развитие, управление, эффективность, природопользование, природосбережение.

Bashtova M. O.

Institute of Environmental Economics and Sustainable Development
of National Academy of Sciences of Ukraine

TRANSFORMATION OF REGIONAL POLICY OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary

In the article the essence of the concept «regional policy of sustainable development» is described, the main tasks are defined, the deficiencies of them functioning in Ukraine are disclosed, their analysis is carried out, and recommendations for improving of environmental management and nature conservation on the territory of the country are presented.

Keywords: regional policy, sustainable development, management, efficiency, nature management, nature conservation.

УДК 332.14:330.1(477)

Жукова Н. В.

Національний інститут стратегічних досліджень

ПОТЕНЦІАЛ МЕХАНІЗМУ КЛАСТЕРІЗАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ МІСТ УКРАЇНИ

У статті розглянуто перспективи впровадження механізму кластерізації для забезпечення сталого економічного зростання малих міст України. Ідентифіковано загрози та виклики, що унеможливають економічний розвиток малих міст. Проаналізовано роль механізму кластерізації як універсального інструменту стимулювання зростання економіки малого міста. Виокремлено чотири типи кластерів, створення яких найбільш ефективно сприяє безпечному сталому розвитку малих міст України. Досліджено ризики впровадження механізму кластерізації на рівні малих міст.

Ключові слова: сталий розвиток, економічна безпека, мале місто, механізм кластерізації, міжкластерна взаємодія, виклики, ризики.

Постановка проблеми. Економічна безпека малих міст є критичним фактором для розвитку регіональної економіки України, формування та розвитку її людського та інноваційного капіталу. Оскільки малі міста є зв'язуючою ланкою між великими містами та віддаленими сільськими

територіями, вони відіграють важливу роль у сприянні інтеграційним зв'язкам та стримують депопуляцію сільських територій, з одного боку, і перенаселення великих міст – з іншого. Під економічною безпекою малого міста ми розуміємо внутрішню здатність, наявність власного внутріш-

нього економічного, екологічного, соціального, інформаційного, інституціонального потенціалу, що забезпечує тривалий безпечний і стабільний розвиток малого міста в умовах кризи.

Забезпечення соціально-економічного безпечного сталого розвитку малого міста безпосередньо пов'язане з розробкою та впровадженням універсальних механізмів стимулювання економічного зростання, серед яких провідна роль належить механізму кластеризації. Розвиток кластерів у малих містах України формує на регіональному рівні «точки зростання» та «ареали економічного розвитку», оскільки кластеризація зорієнтована на сприяння реалізації структурно-інноваційних зрушень, створення нових робочих місць та поживлення життя мешканців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання практичного втілення принципів сталого регіонального розвитку у малих містах висвітлено у роботах Манці Т. [1], Хенсен К. [2], Мурганте Б. [3]. Оптимальним варіантом спрямування регіональної економіки, зокрема «периферії» (мале місто), вважають кластер такі провідні вчені, як Портер М., Хорват Г., Прайс В., Мінгальова Ж. [4-7]. На думку Амена А. [8, с. 5], програми формування кластерів стають «чарівною паличкою» для всіх регіональних утворень. Значний внесок у розвиток теорії кластерів в Україні зробили українські вчені Бубенко П., Варналій З., Геєць В., Соколенко С. [9-12]. Сутність, переваги, шляхи та інструменти запровадження такої моделі на регіональному рівні, її фінансове та інституційне забезпечення досліджували такі українські науковці, як Безвужко Є., Дацій О., Жаліло Я., Федулова Л. [13-16] та багато інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання впровадження організаційно-економічних механізмів стимулювання регіонального та місцевого економічного розвитку в Україні досліджено досить повно. Водночас дотепер у науковій літературі потенціал застосування механізму кластеризації у забезпеченні сталого безпечного розвитку малих міст країни поки ще не знайшов широкого висвітлення, що і зумовило вибір напрямку дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні перспектив упровадження механізму кластеризації на рівні малого міста України. Досягнення цієї мети зумовлює вирішення низки завдань, а саме: ідентифікувати основні виклики економічній безпеці сталого розвитку малих міст України; охарактеризувати роль механізму кластеризації як перспективного інструменту забезпечення місцевого розвитку; виокремити типи кластерів, створення яких є найбільш ефективним для стимулювання сталого безпечного розвитку малих міст України; проаналізувати ризики впровадження механізму кластеризації на місцевому рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні малі міста відіграють роль центрів економічного, суспільного та культурного життя районів, а іноді й цілих регіонів. Вони є місцем розташування промислових підприємств, транспортно-розподільних вузлів, культурно-рекреаційних установ, виконуючи роль «точок зростання» економічного розвитку територій. Більшість малих міст країни стикається з низкою соціально-економічних проблем, що формують небезпечні ризики для їхнього сталого розвитку, а саме: недостатньою соціальною спрямованістю економіки; низьким технічним рівнем основної маси виробничих об'єктів; неефективним використанням місцевих ресурсів і можли-

востей; утратою традиційних виробничо-трудових навичок населення, зникненням самобутніх виробництв, заснованих на широкому залученні власних мінерально-сировинних, сільськогосподарських та інших ресурсів; зростанням безробіття серед молоді та осіб передпенсійного віку; диспропорцією в розвитку виробничої й невиробничої сфер, занепадом житлово-комунального господарства, критичним екологічним станом навколишнього середовища.

Серед основних причин такого становища виділяють таке:

1. Спад виробництва, закриття містоутворюючих підприємств, низький рівень заробітної плати загострює соціальні проблеми і знижує якість середовища життєзабезпечення людини.

2. Неприятлива демографічна ситуація (природне зменшення населення, перевага в структурі населення осіб у працездатному віці, скорочення тривалості життя) призводить до загострення соціальної напруженості.

3. Поповнення місцевого бюджету від туристичного бізнесу мінімізується, оскільки відсутня відповідна туристична інфраструктура; зникають самобутні виробництва; багато історико-культурних пам'яток та ландшафтних парків перебувають у запущеному стані; інженерні комунікації застаріли морально й фізично.

4. Мережа культурно-дозвільних установ є нерозвиненою. Обмежені можливості отримання професійної, спеціальної та вищої освіти, незначна професійна розмаїтість ведуть до майже безповоротного відтоку найбільш талановитої молоді й кваліфікованих кадрів у великі міста.

5. Немоżliвість самореалізації, особливо молоді й чоловічого населення, ведуть до погіршення криміногенної ситуації.

Таким чином, регіональні диспропорції зростають. Як наслідок, із неефективних урбанізованих поселень вимиваються ресурси, передусім людські. Саме тому для сталого економічного розвитку малого міста важливо, щоб у ньому сформувалися й одержали розвиток галузі, що найбільше ефективно використовують місцеву специфіку та переваги нематеріального характеру.

Світовий досвід доводить, що найбільш ефективна модернізація економіки будь-якого міського поселення напрямку залежить від упровадження механізму кластеризації. Цей механізм стимулювання місцевої економіки було започатковано в Данії, Баден-Вюртенбергу в Німеччині, Каталонії в Іспанії, де структура економіки характеризувалася існуванням взаємозалежних галузей, що використовують традиційні професійні навички населення, мережу соціальних контактів у його середовищі [17, с. 91].

Кластер – це мережа інтегрованих підприємств та організацій, які виробляють конкурентоспроможні товари та послуги, використовуючи, насамперед, внутрішні ресурси регіону. Йому притаманні такі характеристики, що роблять його дієвим механізмом усунення ризиків сталого розвитку регіональних утворень, зокрема малих міст.

1. Вони забезпечують зв'язок виробництва з поширенням інформації, нових технологій та інновацій, тобто базуються на спільному науково-дослідному або управлінському базисі.

2. Кластери активно використовують традиційну для певного регіону підприємницьку інфраструктуру у вигляді домінуючої галузі економіки або природно-географічних переваг нематеріального характеру.

3. Вони мають потенціал, що перевищує просту суму потенціалів окремих його елементів. Таке збільшення виникає в результаті співробітництва й ефективного використання можливостей партнерів протягом тривалого часу, поєднання міжмуніципальної кооперації й конкуренції [18, с. 40].

4. Вирішальну роль у спільному використанні ресурсів кластерів відіграють некомерційні структури, зокрема місцеві органи влади та спеціалізовані інституціональні об'єднання територіального розвитку, у тому числі агентства регіонального розвитку [8, с. 7].

У сучасних умовах уряди економічно розвинутих країн приділяють велику увагу проблемі формування й розвитку кластерів. Про це свідчить підготовка експертів по певних кластерах, а не по країнах і галузях, як це було раніше [19, с. 218]. Формування кластера є основою зростання конкурентоздатності окремих галузей і національної економіки в цілому, оскільки вони підвищують продуктивність фірм і галузей, створюють можливості для інноваційного та виробничого росту, стимулюють і полегшують формування нового бізнесу, що підтримує інновації та розширення кластера.

Перші спроби впровадження кластерної моделі в Україні були зроблені у 1998 р. на Хмельниччині [13]. Ядром кластерів було зроблено об'єднання малих і середніх підприємств різних форм власності для розвитку в регіоні виробництва висококонкурентної продукції шляхом залучення всіх внутрішніх резервів регіону за сприяння обласної адміністрації, наукових і навчальних закладів, фінансово-банківських структур. У 2000 р. на Поділлі було створено будівельний кластер, який об'єднав будівельників та виробників будівельних матеріалів, проектувальників, дизайнерів, юристів, торговельні об'єднання, приватних підприємців, аудиторів та консультаційні фірми. Формування кластеру сприяло появі нової технології випуску суміші типу «Церезіт», яка відрізнялася від польської аналогічної суміші низькою ціною та виготовлялася із місцевих компонентів. Згодом у країні з'явилася низка кластерів різної цільової спрямованості, результатом чого стало створення унікального порталу «Українські кластери», що об'єднав підприємців, науковців та представників місцевої влади [20].

Хоча створення кластерів, різноманітних за своєю функціональною спрямованістю, все більш поширюється в різних регіонах України, їх ефективність усе більше мінімізується, спостерігається їхня інноваційна пасивність, що зумовлена відсутністю досконалого інвестиційно-інноваційного механізму формування і функціонування кластерів, невизначеністю державної політики щодо організації кластерів в регіонах, відсутністю в законодавстві України нормативно-правових актів, які б регулювали діяльність кластерних об'єднань. Зокрема, розроблена центральними органами державної влади нормативно-правова база формування засад державної кластерної політики на цей час залишається незатвердженою. Вона включає проекти «Концепція створення кластерів в Україні» (2008 р.), «Концепція загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості України до 2017 р.» (2008 р., в якій передбачалося розроблення та впровадження моделі кластерної організації промисловості) тощо. Між тим, із 2013 р. більшість обласних державних адміністрацій України у

стратегіях економічного та соціального розвитку на 2013–2020 рр. обрали шлях формування інноваційних промислових кластерів. Реалізація положень стратегій визначає розробку та впровадження щорічних програм, планів заходів та створенням відповідних інститутів і механізмів щодо формування кластерів на територіях з урахуванням місцевої специфіки.

Як було зазначено вище, малі міста України мають величезний потенціал для інноваційно-структурних зрушень з урахуванням імперативу економічної безпеки та принципів сталого розвитку. Але дотепер немає чіткого розуміння практичної ефективності кластерів, тому механізм кластеризації не сприймається керівниками багатьох міст. Підтвердженням тому слугує той факт, що більшість кластерів у країні засновано без реальної участі місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Крім того, нехтування специфікою переваг нематеріального характеру призводить до спотворення поняття кластеризація, що відштовхує як потенційних інвесторів та зацікавлених осіб, так і мешканців малого міста. Саме тому механізм кластеризації економіки малого міста має бути чітко окреслений та виважений щодо специфіки малого міста. На даному етапі розвитку економіки України перспективними ми вважаємо такі типи кластерів.

1. Промислові (зокрема, харчово-переробні, транспортні) кластери. Вони концентруються на базі сукупності підприємств і організацій однієї галузі, забезпечуючи реалізацію того «ланцюга цінностей», що закінчується виробництвом і реалізацією кінцевої продукції (послуг). Так, однією із цілей формування кластерів у виробництві продуктів харчування й розвитку спільного бізнесу взаємозалежних галузей поруч із підвищенням конкурентоспроможності продукції АПК повинне стати забезпечення безпеки кінцевої продукції для здоров'я споживачів. Це означає, що сільське господарство повинне забезпечувати безпеку сировини, що поставляє, харчове машинобудування – безпеку устаткування, на якому будуть виготовлятися харчові продукти, а таропакувальне виробництво – безпеку пакування, що контактує із продуктами харчування. Малі міста Центральної України (Черкаська, Полтавська, Вінницька області) є найбільш привабливими для створення таких кластерів. Зазначимо, що в кожному конкретному випадку склад учасників даного партнерства підприємств може бути різноманітним, хоча його основу («ядро кластера»), як правило, становлять організації промислового виробництва та збуту продукції.

2. Креативні кластери. Такий тип кластерів було започатковано в Європі на початку століття. Його основу становить поєднання принципів культурного споживання і виробництва із принципами креативного споживання і виробництва [21, с. 126]. Такі кластери довели свою ефективність у містах Європейського Союзу. Зокрема, мале місто Вейле (Данія) вважається спортивною столицею Скандинавії. Голландське місто Зутермер під лозунгом «Зутермер – місто для проведення дозвілля» зробило ставку на залучення молоді до міста, яке багате на паркові зони та іншу інфраструктуру (атракціони «Сніговий світ» та «Дикі води Голандії», а також місця, де можна займатися лижним спортом, кататися на ковзанах, грати у гольф). Місто Клермон-Ферран на заході Франції стало креативним кластером

завдяки декільком компонентам: як центр вулканічного регіону Франції, де розташовано біля 80 сплячих вулканів, як родина відомого виробника автомобільних шин Michelin та як місце проведення щорічного міжнародного фестивалю короткометражних стрічок. В Україні прикладом креативного кластеру є створення на базі виробничих заводів «Колоніст» у п.м.т. Круничне та «Болград» у м. Болград Одеської області відкритих турів із дегустаційною програмою та відвідуванням місцевих визначних місць, де більш ніж 4 000 туристів на рік можуть власноруч збирати виноград, приймати участь у виготовленні вина та знайомитися з культурою болгарської етнопільноти в Україні.

3. Туристично-рекреаційні кластери. Їхнє формування вимагає не тільки наявності природних передумов для розвитку туризму, але й значних зусиль із формування сприятливої інфраструктури. Туристична галузь є найбільш перспективною для кластеризації, адже практично кожний регіон України має унікальний туристичний потенціал, який у разі ефективного його використання за допомогою кластерної моделі сприятиме розвитку його супутніх структурних елементів, у т. ч. виробництву товарів повсякденного вжитку, розвитку сільського господарства, торгівлі, транспорту, зв'язку тощо. Так, у Полтавській області успішно функціонує туристичний кластер «Гоголівські місця Полтавщини», що поєднує чотири райони області та два міста – Полтаву та мале місто Миргород, який коштував 500 тис. грн. коштів державного бюджету та 300 тис. грн. – місцевого бюджету. Діяльність кластеру від самого початку створення була спрямована на організацію та популяризацію туристичних маршрутів та відповідної інфраструктури – готелів, закладів харчування, створення виставкових залів, торговельних об'єктів товарів народних промислів, реконструкцію пам'яток письменника у населених пунктах області, музеїв та рекреаційних зон, створення рекламно-інформаційної продукції – календарів, білбордів, рекламних роликів та іншої літератури [22]. Використання інноваційних технологій сприяє успішній реалізації туристично-рекреаційного кластеру «Гоголівські місця Полтавщини», створенню якісного туристичного продукту, його рекламуванню та продажу на туристичних ринках різних рівнів (державних та закордонних), що позитивно впливає на подальший розвиток регіону. На жаль, започаткований у 2010 р. проект «Створення кластерної моделі туристичної інфраструктури Полтавщини для проведення Євро 2012» так і не був реалізований, хоча його потенціал вельми важливий як у межах країни, так і за кордоном, зокрема у контексті малих міст Лубни, Гадяч, Лохвиця.

4. Інфраструктурні кластери. Хоча наявність інфраструктури є обов'язковою для успішного функціонування будь-якої соціально-економічної системи, зв'язність і скоординованість дій елементів інфраструктури далеко не завжди проявляється на практиці, що призводить до численних нестижок і втрат через міжвідомчу роз'єднаність. Відзначимо, що зв'язність інфраструктури особливо важлива для малих міст, що реалізують концепцію «розумного міста» [21, с. 124], яка передбачає застосування інтелектуальних технологій, що забезпечують виконання завдань від керування діяльністю всього комплексу міських служб до дистанційного керування за допомогою мобільного телефону системою енергетичного та побуто-

вого забезпечення домогосподарства і віддалених малих міст.

Представлена вище типологія може бути доповнена за рахунок ефектів міжкластерної взаємодії. Даний ефект проявляється в тому, що кластери в цілому або в окремих резидентах (підприємствах й організаціях) можуть взаємодіяти із кластерами інших типів. Зокрема, подібна взаємодія може призводити до створення принципово нової конкурентоспроможної продукції за рахунок синергетичного ефекту. Так, Кіровоградська область, на території якої у малих містах розташовано чотири транспортні вузли державного значення, може стати зразковою платформою для створення подібних кластерів, що поєднують у собі монофункціональність та історичність. Зокрема, мале місто Гайворон є не тільки залізничним вузлом, але й місцем, де розташована найдовша в Європі вузькоколія. Мале місто Знамянка відіграє свою роль в економіці країни як транспортна точка зростання і як місце розташування унікального ландшафтного заказника «Чорний ліс». Таким чином, створено всі передумови для започаткування унікального типу промислово-туристичних кластерів, що побудовані на поєднанні переваг нематеріального характеру з промисловим потенціалом малих міст.

Таким чином, типологія кластеризації регіональної економіки України будується на формуванні базових типів кластерів (промислового, креативного, туристично-рекреаційного та інфраструктурного) і тих видів кластерно-організованих груп підприємств і організацій, що кооперуються на основі міжкластерної взаємодії. Отже, стратегія активізації розвитку малих міст України включає детальне дослідження на рівні кожного малого міста основних передумов і обмежень у розвитку кожної території. Знаходження можливого ядра активізації розвитку економіки повинне стати результатом обґрунтування напрямів розвитку малого міста з позиції інтересів соціально-економічної системи даної території й інтересів країни в цілому.

Аналіз місцевих кластерних передумов є першочерговою стадією розробки та застосування механізмів кластеризації економічної політики, але такий аналіз не обмежується лише традиційною класифікацією окремих виробничих галузей, тобто розглядає привабливість регіону не з однієї позиції, що найбільш розвинена (агрокультурна, туристична, промислова тощо), а й поєднує всі виробничі потужності й галузі регіону, на які раніше недостатньо зверталася увага, тим самим створюючи вищу систему оцінки привабливості регіону для створення масштабних кластерно-інноваційних проектів, які в майбутньому можуть сприяти подальшому розвитку як малого міста, так і регіону. Кластер не може з'явитися миттєво – потрібен певний часовий проміжок. Можна стверджувати, що успішний кластер може стати не менш ніж через п'ять-шість років після його створення, для чого потрібно встановити атмосферу довіри між учасниками партнерства, налагодити комунікації для поширення між ними знань та інновацій, сформувати організаційний та економічний механізм взаємодії.

Нині формування кластерів для малих міст України слід розглядати як один із методів подолання викликів економічної небезпеки, які, між іншим, містять певні ризики. До таких ризиків відносимо небезпеку втрати комерційної інформації; додаткові витрати партнерів та підприємств унаслідок участі у спільних проектах; пріори-

тетну орієнтацію учасників кластеру (ділових асоціацій, союзів, місцевих спільнот) на креативне співробітництво з великими підприємствами та органами місцевої влади; низьку мотивацію освітніх та навчальних установ тощо. Крім того, кластерні системи характеризуються такими особливостями, як наявність великого підприємствалідера, що визначає довгострокову господарську, інноваційну й іншу стратегію всієї системи, або унікальних переваг нематеріального характеру; територіальна локалізація основної маси суб'єктів економіки учасників; стабільність внутрішніх і зовнішніх зв'язків суб'єктів – учасників кластерної системи; довгострокова координація взаємодії суб'єктів – учасників кластерної системи в рамках виробничих програм її розвитку й функціонування; орієнтація продукції або послуг кластерів на експорт або імпортозаміщення. Але переваги кластерів очевидні: для державних місцевих органів влади збільшуються кількість платників податків і база оподаткування (центри управління малим і середнім бізнесом, як правило, перебувають на тій же території, що й сам бізнес), з'являється зручний інструмент для взаємодії з бізнесом, знижується залежність від підприємств-монополістів, з'являються підстави для диверсифікації економічного розвитку малих міст та територій, що прилягають до них.

Висновки. Механізм кластеризації у сучасних умовах виступає провідним інструментом формування стимулювання місцевого розвитку в Україні. Однак його активне та системне впровадження на регіональному рівні гальмується через відсутність розробленого цілісного механізму кластеризації національної економіки, складовими части-

нами якого виступають правове, організаційне, фінансове, кадрове та науково-методичне та статистичне забезпечення. Для забезпечення становлення та ефективного функціонування кластерів у малих містах України необхідно здійснити такі заходи:

1. Унормувати процедуру функціонування кластерів на державному рівні, у тому числі доопрацювати та затвердити «Концепцію створення кластерів в Україні», дати законодавче визначення поняттю «кластер».

2. Популяризувати сучасні світові, у т. ч. європейські підходи до використання кластерних схем для стимулювання економічного зростання на рівні малих міст.

3. Розробити систему заходів щодо фінансового стимулювання кластерних ініціатив на місцевому рівні з урахуванням інструментів забезпечення економічної безпеки їх функціонування.

4. Розвивати соціальну та виробничу інфраструктуру малих міст та територій, що прилягають до них, в яких має функціонувати кластер.

5. Проводити тематичні конференції і «круглі столи» для представників органів місцевої влади, зацікавлених осіб, потенційних і чинних учасників кластеру із залученням фахівців вітчизняних і зарубіжних діючих кластерних об'єднань.

Зазначені першочергові заходи щодо впровадження механізму кластеризації на рівні малого міста допоможуть здійснити синхронізацію структурних реформ регіональної та місцевої економіки, сприятимуть сталому безпечному розвитку малих міст України, активізують розвиток внутрішнього ринку та нададуть вагомі конкурентні переваги місцевим товаровиробникам.

Список літератури:

- Hansen K., Winther L. Small cities and the socio spatial specificity of economic development: a heuristic approach / K. Hansen, L. Winther // *Cultural Political Economy of Small Cities*. – London : Routledge, 2012 – P. 31–43.
- Manzi T., Lucas K. Social Sustainability in Urban Areas: Communities, Connectivity and the Urban Fabric / T. Manzi, K. Lucas. – London: Routledge, 2010 – 256 p.
- Murgante B., Borruso G., Lapucci A. Sustainable Development: Concepts and Methods for Its Application in Urban and Environmental Planning / B. Murgante, G. Borruso, A. Lapucci. – Springer, Berlin, 2011 – 274 p.
- Porter M. The Role of Location in Competition / Michael Porter. // *Journal of the Economics of Business*. – 1994. – С. 35–39.
- Horvóth Lószly Gy. Regional Effects of the Transformation in East Central Europe / G. Horvóth Lószly. – Budapest: Centre for Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, 1999. – С.9–33 – (Regional Processes and Spatial Structures in Hungary in the 1990's, Centre for Regional Studies).
- Прайс Вольфган. Роль недержавної організації як рушій перетворень // *Перспективи дослідження*. – 1999. – № 2. – С. 24–36.
- Мингалева Ж., Ткачева С. Кластеры и формирование структуры региона. / Ж. Мингалева, С. Ткачева // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2009. – № 5. – С. 100–102.
- Amin A. What Kind of Economic Theory for what Kind of Economic Geography? / A. Amin, N. Thrift // *Antipode*. – 2000. – № 32. – С. 4–9.
- Бубенко П.Т. Інноваційний розвиток регіонів : [монографія] / П.Т. Бубенко, О.Б. Снісаренко. – Х. : Форт, 2009. – 160 с.
- Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : [монографія] / За ред. З.С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 820 с.
- Гець В.М. Інноваційні перспективи України : [монографія] / В.М. Гець, В.П. Семиноженко. – Х. : Константа, 2006. – 272 с.
- Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці / С.І. Соколенко. – К. : Логос, 2004. – 848 с.
- Безвужко Є. Кластери та їх роль у відродженні економіки Поділля / Є. Безвужко // *Перспективні дослідження*. – 1999. – № 2. – С. 17–23.
- Дацій О.І. Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації : [монографія] / О.І. Дацій, М.В. Гаман, Н.В. Дацій. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 368 с.
- Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Я.А. Жаліло [та ін.] ; Національний ін-т стратегічних досліджень, Державне агентство України з інвестицій та інновацій. – К. : НІСД, 2006. – 119 с.
- Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / Л.І. Федулова ; НАН України, Ін-т екон. прогнозування. – К. : Основа, 2005. – 550 с.
- Лендьял М. Спеціальні інститути розвитку територій: європейський досвід / М. Лендьял // *Інститути та інструменти розвитку територій. На шляху до європейських принципів* / За ред. С. Максименко. – К. : Міленіум. – С. 67–148.
- Boja, C. Clusters Models, Factors and Characteristics /C. Boja // *International Journal of Economic Practices and Theories*. – 2011. – № 1. – С. 34–43.
- Портер М. Конкуренція : [учебное пособие] / М. Портер ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2000. – 495 с.
- Українские кластеры [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ucluster.org/>.

21. Жукова Н.В. Дотримання принципів економічної безпеки у моделях сталого розвитку малих міст: досвід країн Європи / Н.В. Жукова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 9. – Ч. 4. – С. 122–128.
22. Полтавщина туристична. Гоголівськими місцями Полтавщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.poltava-tour.gov.ua/main/ru/news/top.htm.

Жукова Н. В.

Национальный институт стратегических исследований

ПОТЕНЦІАЛ МЕХАНІЗМА КЛАСТЕРИЗАЦІЇ В ОБЕСПЕЧЕННІ УСТОЙЧИВОГО БЕЗОПАСНОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ ГОРОДІВ УКРАЇНИ

Резюме

В статті розглянуто перспективи впровадження механізму кластеризації для забезпечення устійливого економічного розвитку малих міст України. Ідентифіковані загрози та ризики, які перешкоджають безпечному економічному прогресу малих міст. Проаналізовано роль механізму кластеризації як універсального інструмента стимулювання росту економіки малого міста. Виділено чотири типи кластерів, створення яких найбільш ефективно сприяє безпечному устійливому розвитку малих міст України. Досліджено ризики впровадження механізму кластеризації на рівні малих міст.

Ключові слова: устійливе розвиток, економічна безпека, мале місто, механізм кластеризації, міжкластерне взаємодія, загрози, ризики.

Zhukova N. V.

National Institute of Strategic Studies

CLUSTER MECHANISM POTENTIAL IN SECURITY OF UKRAINIAN SMALL TOWNS' SUSTAINABLE AND RESILIENT GROWTH

Summary

The article deals with the prospects for cluster mechanism implementation to secure sustainable economic growth of Ukrainian small towns. Insecure threats and challenges hampering small towns' economic development are identified. The role of cluster mechanism as a universal tool stimulating small towns' economic progress is analyzed. Four main types of clusters whose creation is of great efficiency for the small towns' sustainable development security are singled out. The risks of cluster mechanism implementation up to small town are revealed.

Keywords: sustainable growth, economic security, small town (small urban areas), cluster mechanism, intercluster collaboration, challenges, risks.

УДК 332.14

Курильців Р. М.

Львівський національний аграрний університет

СТАЛИЙ ПРОСТОРОВИЙ РОЗВИТОК ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯМ

У статті розглянуто європейський досвід формування сталого просторового розвитку. Розкрито сутність територіального управління та територіального землекористування. Визначено складники інтегрованої системи управління територіальним землекористуванням як основи формування сталого просторового розвитку.

Ключові слова: сталий просторовий розвиток, територіальне управління, територіальне землекористування, просторове планування, громадська участь.

Постановка проблеми. Сучасний світ демонструє зростання ролі простору в суспільному розвитку. Це зумовлюється тим, що простір розглядається не просто як пасивне вмістилище різних видів діяльності, а як складна біосоціоекономічна система, яка завдяки своїм диференційованим особливостям активно впливає на вибір рішень щодо напрямів та інтенсивності використання простору [1, с. 6].

Дослідницький інтерес до питань просторового розвитку виникає на основі усвідомлення обмеженості традиційного підходу, за яким поділ території на частини відбувається у двовимірному про-

сторі, і необхідності розгляду її у тривимірному просторі [2, с. 36].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми управління сталим просторовим розвитком в Україні зробили такі провідні вчені, як І. Бистряков, В. Геєць, З. Герасимчук, Б. Данилишин, М. Долішній, О. Дорош, В. Кравців, А. Мельник, А. Третяк, М. Хвесик та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте наявні наукові розробки не охоплюють усього комплексу оптимальних взаємозв'язків у територіальній системі землеко-